

KELİME

BEN DE KÖKÜMÜ
ARİYORUM.

BEN EKİMİ ARİYORUM,
SEN NE ARİYORSUN?

DEDEKTİFİ

Çılgın Ekler
Muhteşem kökler

YAŞAR BAYRAKTAR

İSİMLER (ADLAR)

İsim, evrende ve zihnimizde var olan, duyularımızla algılayabildiğimiz ya da yalnızca düşünebildiğimiz tüm varlıkları, kavramları, durumları ve duyguları karşılayan sözcüktür. Başka bir deyişle gözümüzle gördüğümüz (masa), elimizle tuttuğumuz (su), zihnimizle kavradığımız (özgürlük) ya da hissettiğimiz (mutluluk) her şeye bir kimlik (ad) veren kelimelerdir. **Varlıklar** canlı, cansız, soyut ya da somut olabilir.

İsim Türleri

- **Cinslerine göre:**
 - **Cins isim:** Aynı cinsten olan varlık, kavram veya olguların birini, bir bölümünü veya tamamını karşılayan isimlerdir: *kuş, insan...*
 - **Özel isim:** Tek ve belirli varlıkları ifade eden isimlerdir: *Ahmet, Türkiye, Ankara*
- **Varlıklarına göre:**
 - **Somut isim:** 5 duyu organımızdan herhangi biriyle algılayabildiğimiz varlıkların isimleridir yani gözle görülüp elle tutulabilen isimlerdir: *masa, elma, taş...*

- **Soyut isim:** Duyu organlarımızın bir tanesiyle bile algılanamayan isimlerdir: *sevgi, mutluluk, korku*
- **Sayılarına göre:**
 - **Tekil isim:** Yalnızca bir kişiyi, yeri, nesneyi veya fikri ifade eden isimdir: *kitap, defter, silgi, lahmacun...*
 - **Çoğul isim:** Birden fazla aynı türden varlığı bildiren isimlere denir. Türkçede tekil isimler “-ler, -lar” ekiyle çoğul yapılır: *kitaplar, defterler, silgiler, lahmacunlar...*
 - **Topluluk adı:** Birçok öğeden oluşmakla birlikte birlik, bütünlük gösteren bir topluluğa verilen tekil isimlere denir: sınıf, ordu, sürü...

Yukarıda verdiğim cins ve özel isimlerden birkaçını kullanarak bir cümle oluşturmaya ne dersin?

Oldukça uzun bir cümle olsa da bütün kelimeleri kullanıp anlamlı bir cümle oluşturduk.

SÖZCÜKTE YAPI

“Sözcükte yapı” kelimelerin yapı bakımından nasıl oluştuğunu, hangi parçalardan meydana geldiğini ve anlamlarının nasıl değiştiğini inceler.

Şimdi “sözcükte yapı” konusunu kavramamız için bazı kavramları öğrenmemiz gerekiyor: Ekler ve kökler...

KÖKLER

Kök, bir kelimenin anlam taşıyan en küçük parçasıdır. Kök, her zaman tek başına da anlamlıdır.

Kök Türleri

- **İsim kökü:** Varlıkların, kavramların, duyguların ismi olan köklere isim kökü denir: *ev, gül, kitap*
- **Fiil kökü:** İş, oluş veya durum bildiren köklere fiil kökü denir: *gel-, yaz-, gör-*

Not: isim kökleriyle fiil köklerini birbirinden ayırt etmek için “-mek, -mak” eki kullanılır. Kök, bu eki alabiliyorsa fiil; alamıyorsa isimdir.

Kök Bulma Oyunu

Aşağıdaki kelimelerin köklerini yaz:

1. kitaplık → Kökü: _____
2. güzellik → Kökü: _____
3. sevinçli → Kökü: _____
4. öğretmen → Kökü: _____
5. düşünmek → Kökü: _____

EKLER

Sözcüklerin cümle içindeki görevlerini belirtmek ya da sözcüklerde yeni sözcük üretmek amacıyla kullanılan seslere, hecelere **ek** denir.

Ek Türleri

- **Yapım ekleri:** Eklendiği sözcüğün anlamını değiştiren hatta bazen türünü bile değiştirebilen eklere denir. “Kitap” dediğim zaman aklına elinde tuttuğun nesne gelir ama “kitapçı” dersem bunu satan bir iş yeri veya bu iş yerinin sahibi aklına gelir.
– *peçete* → *peçete+lik*, *yaz* → *yaz+ıcı*
- **Çekim ekleri:** Sözcüklerin çekimlenerek değişik yerlerde ve görevlerde kullanılmasını sağlayan eklere çekim eki denir. Çekim ekleri, kelimenin biçimini değiştirir; anlamını değiştirmez. Eklendiği sözcüğe yeni bir anlam kazandırmaz.

Çok çeşitli çekim ekleri var ama bu kitabın içine çok fazla detay almadık. Aslına bakarsan sen bu eklerin tamamını zaten biliyorsun ve gündelik hayatın içinde kullanıyorsun. “Çoğul eki nedir?” desem sana belki cevap veremezsin ama çantalar dediğimde birden çok çantadan bahsettiğimi anlarsın. “Bulunma hal eki nedir?” sorusuna belki cevap veremezsin ama “evdeyim, okulda, kalemlikte...” derken

“-de, -da, -te, -ta” bulunma hal ekini kendiliğinden sözcüklere eklersin.

Örnekler

- Hal ekleri: *ev+e, kitap+tan*
- Çokluk eki: *araba+lar*
- Aitlik eki: *Silgi+m*

Örneklerle Açıklama

Kök – Ek Ayırımı

Kelime	Kök	Ek	Açıklama
Evlerde	ev	-ler, -de	İsim kökü + çokluk eki + bulunma hâli
Yazıcı	yaz	-ıcı	Fiil kökü + yapım eki
Çocukları	çocuk	-ları	İsim kökü + iyelik
Koşuyorum	koş	-uyor, -um	Fiil kökü + zaman eki + kişi eki

Yapılarına Göre Sözcük Türleri

a) Basit Sözcük: Sadece kök hâlinde olan ya da yalnızca çekim eki almış sözcüklerdir.

Örnek: ev, göz, süt, kâğıt, gitmek, insan, kelebek.

b) Türemiş Sözcük: Köke en az bir yapım eki getirilerek oluşturulmuş sözcüklerdir.

Örnek:

göl → göl-cü

yaz → yaz-ı

bil → bil-gi

c) Birleşik Sözcük: Birden fazla kelimenin birleşip yeni bir anlam oluşturmasıyla oluşur.

Örnek:

aslanağzı, hanımeli, başkent, uyurgezer, dedikodu

TESTLER VE ETKİNLİKLER

Mini Test

1. Aşağıdakilerden hangisinde yapım eki kullanılmıştır?

- A) çocuklar
- B) evde
- C) güzellik
- D) kaleme

2. “Oyuncakçı” kelimesinin kökü nedir?

- A) oy
- B) oyun
- C) oyuncak
- D) oyuncakçı

3. Aşağıdaki kelimelerden hangisi soyut bir isimdir?

- A) masa
- B) sevgi
- C) sandalye
- D) çiçek

4. “Kitaplarda” kelimesindeki ek sayısı kaçtır?

- A) 1
- B) 2
- C) 3
- D) 4

Kök ve Ek Ayırma Alıştırması

Aşağıdaki kelimeleri kök ve ek olarak ayır:

Kelime	Kök	Ek(ler)
Bahçelerde		
Öğretmensiz		
Sevinçten		
Gözlükçü		
zeytinlikten		

Cümledeki İsimleri Bul

Aşağıdaki cümlelerde isim olan kelimelerin altını çiziniz:

1. Kalem kutusunu masanın üstüne koydu.
2. Sevgi, insanı hayata bağlar.
3. Parkta çocuklar oyun oynuyordu.
4. Kıyafetlerimi rafa yerleştirdim.
5. Bilgi paylaşıldıkça çoğalır.

Doğru / Yanlış Oyunu

Doğruysa “D”, yanlışsa “Y” yaz

Cümle	D / Y
“Kuşlar” kelimesi yapım eki almıştır.	
“Sevgi” soyut bir isimdir.	
“Kalemlik” kelimesinin kökü “kale”dir.	
“Koşuyorum” kelimesi fiil köklüdür.	
“Televizyondaki” kelimesi 3 ek almıştır.	

Eşleştirme Alıştırması

Aşağıdaki kelimeleri kök türüne göre eşleştir:

Kök Türleri

- İsim kökü
- Fiil kökü

Kelime	Kök Türü
gülmek	
masa	
yazıcı	
görmek	
çocuk	

Cevap Anahtarı

Etkinlik (Kökler)

1. kitap
2. güzel
3. sevinç
4. öğret
5. düşün

Mini Test

1. C) güzellik
2. B) oyun
3. B) sevgi
4. B) 2 (Kök: Kitap, Ekler: -lar-da)

Kök ve Ek Ayırma

Kelime	Kök	Ek(ler)
Bahçelerde	bahçe	-ler, -de
Öğretmensiz	öğretmen	-siz
Sevinçten	sevinç	-ten
Gözlükçü	göz	-lük, -çü
Zeytinlikten	zeytin	-lik, -ten

Cümledeki İsimler (altı çizilecekler)

1. Kalem, kutusu, masa
2. Sevgi, insan, hayat
3. Park, çocuklar, oyun
4. Kıyafetlerimi, raf
5. Bilgi

Doğru – Yanlış

Cümle	D / Y
“Kuşlar” kelimesi yapım eki almıştır.	Y (çekim eki -lar)
“Sevgi” soyut bir isimdir.	D
“Kalemlik” kelimesinin kökü “kale”dir.	Y (kök: kalem)
“Koşuyorum” kelimesi fiil köklüdür.	D
“Televizyondaki” kelimesi 2 ek almıştır.	Y (da+ki)

Eşleştirme

Kelime	Kök Türü
gülmek	(fiil)
masa	(isim)
yazıcı	(fiil)
görmek	(fiil)
çocuk	(isim)